

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

Επιμέλεια Θεμάτων και Απαντήσεων: Δημελά Ελεονώρα

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι ψυχολογικές ρίζες του ρατσισμού

Από τον Ξένιο Δία που προστάτευε τους ξένους και τον αρχαίο θεσμό της φιλοξενίας, που θεωρούσε το πρόσωπο του ξένου ιερό, έγινε ένα τεράστιο ψυχολογικό άλμα και το κοινωνικό – πολιτισμικό – ψυχολογικό μας εκκρεμές σήμανε την ώρα της ξενοφοβίας, όπως δείχνουν και τα αποτελέσματα της πρόσφατης έρευνας της Κάπα Research. Η Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Ρατσισμού έρχεται να μας θυμίσει τα ίσα δικαιώματα των ανθρώπων κατ' αρχήν στη ζωή και στην αξιοπρέπεια, και κατά δεύτερο λόγο να μας φέρει αντιμέτωπους με τα στερεότυπα και τις στάσεις μας απέναντι στους «διαφορετικούς».

Γενιές ολόκληρες Ελλήνων μεγάλωσαν με στερεότυπες απειλές του τύπου «φάε τη σούπα σου γιατί θα έρθει να σε πάρει ο γύφτος» ή «αν δεν κάτσεις καλά θα σε φάει ο αράπης», με παραδείγματα προς γνώση και **συμμόρφωση** από πολιτισμικές, κοινωνικές, θρησκευτικές ή άλλες **μειονότητες**. Στις ημέρες μας αυτές οι απειλές ξεθώριασαν και έχασαν την πειθώ που κάποτε είχαν, αλλά αντικαταστάθηκαν από άλλες που αντλούν από διαφορετικές ομάδες. Οι σπόροι του ρατσισμού εμφυτεύονται από πολύ νωρίς στην κοινωνική **συνείδηση** του ατόμου και γίνονται μέρος της ψυχοσύνθεσής του και της στάσης του απέναντι στους άλλους. Γιατί όμως οι άνθρωποι γίνονται ρατσιστές; Γιατί οι κατά τα άλλα καλοί, **κοινωνικοί**, ανοιχτόκαρδοι και εξυπηρετικοί άνθρωποι γίνονται ξαφνικά εμπνευστές τέτοιων στερεότυπων απειλών και στη συνέχεια γίνονται δύσπιστοι και εχθρικοί απέναντι στους ξένους;

Ο φόβος του διαφορετικού και του άγνωστου αποτελεί τον καταλύτη μιας ψυχολογικής διαδικασίας που **στηρίζεται** στην αρχή της ομοιότητας. Οι όμοιοι με εμάς ανήκουν στην ίδια ομάδα και επομένως είναι ακίνδunami. Ο αλλιώτικος, ο ξένος, εμπεριέχει εξ ορισμού το διαφορετικό και κατ' επέκταση το επικίνδυνο. Ακόμη κι αν ο φόβος της επικινδυνότητας απορριφθεί, ο διαφορετικός τρόπος ζωής και η εμφάνιση είναι αρκετά για να κριθούν κατώτερα από τα δικά μας και επομένως να απορριφθούν. Έτσι δημιουργούνται προκαταλήψεις που υψώνονται σαν φράγμα ανάμεσα στους διαφορετικούς ανθρώπους.

Ζούμε σε μια αυξανόμενα πολιτισμικά πλουραλιστική κοινωνία αλλά οι γονείς και οι δάσκαλοι μιλάνε πολύ λίγο στα παιδιά για τον ρατσισμό. Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η στάση των ενηλίκων «δε μιλώ για την προκατάληψη, άρα δεν υπάρχει» ουσιαστικά την ενθαρρύνει. Σε έναν ιδανικό κόσμο οι γονείς διδάσκουν στα παιδιά τους να έχουν πολιτισμική «αχρωματοψία» αλλά όταν οι γονείς παραμένουν σιωπηλοί κάποιοι άλλοι θα επηρεάσουν τα παιδιά. Τα παιδιά νιώθουν άνετα με παιδιά που είναι όμοια με αυτά και η **παραμονή** στην κοινή ομάδα τους δημιουργεί ένα αίσθημα ασφαλείας. Παραδόξως αυτό δεν ισχύει μόνο για ομοιογενείς ομάδες. Έτσι «δεμένες» **ετερογενείς** ομάδες σαν αυτές μιας σχολικής τάξης, όπου η έμφαση είναι

στη φιλία και όχι στην εθνικότητα, μπορεί να εμπνέουν αίσθηση ασφαλείας. Έρευνες δείχνουν ότι η εχθρότητα απέναντι σε διαφορετικές ομάδες αρχίζει από πολύ νωρίς, από τριών μόλις ετών, και η πολιτισμική ταυτότητα της πλειονότητας αποφασίζει ποιος είναι έξω και ποιος μέσα. Ο παράγοντας-κλειδί για την πρόληψη του ρατσισμού είναι η συζήτηση γύρω από αυτόν. Η έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο **ενθαρρύνει** τα αρνητικά στερεότυπα.

Ως συντονίστρια ενός ευρύτερου σχολικού προγράμματος για τη μείωση των προκαταλήψεων και του ρατσισμού είχα την τύχη να παρακολουθήσω σε ένα νηπιαγωγείο της Βοστώνης την ακόλουθη σκηνή: ένα παιδάκι ρώτησε «κυρία, γιατί υπάρχουν άνθρωποι με διαφορετικό χρώμα;». Αυτή ήταν μια κρίσιμη στιγμή που θα μπορούσε να διαμορφώσει τη στάση αυτού του παιδιού για την υπόλοιπη ζωή του. Η δασκάλα ζήτησε από το παιδάκι να βγάλει το μπλοκ ζωγραφικής του και τους μαρκαδόρους του και να ζωγραφίσει μια εικόνα με ένα μόνο χρώμα. Όταν τελείωσε τον ρώτησε αν του άρεσε η ζωγραφιά του. Χωρίς δισταγμό απάντησε όχι γιατί ήθελε να βάλει περισσότερα χρώματα. Η δασκάλα τού εξήγησε ότι αυτό ακριβώς ήθελε και η φύση, να δημιουργήσει πολλά και διάφορα είδη με αλλιότιχα χρώματα. Του θύμισε τα λουλούδια με τα διαφορετικά σχήματα, χρώματα και αρώματα που παρ' όλα αυτά είναι ίδια και τα αποκαλούμε όλα λουλούδια. Μίλησαν και για τους ανθρώπους που είναι ανάλογοι με τους μαρκαδόρους του, όλοι φτιαγμένοι από το ίδιο υλικό αλλά με άλλο χρώμα. Η απάντηση του φάνηκε ικανοποιητική γιατί δεν επέμεινε αλλά έτρεξε πίσω στις περιπέτειες και ασχολίες του πεντάχρονου κόσμου του.

Γονείς ή δάσκαλοι και παιδιά μπορούν να ξεκινήσουν τη συζήτηση για τις προκαταλήψεις, τον ρατσισμό και τον πολιτισμικό πλουραλισμό με τις παρακάτω ερωτήσεις: Τι σημαίνει πολιτισμικός πλουραλισμός; Γιατί είναι σημαντικός; Θέλεις να μάθεις παραπάνω πράγματα για άλλους ανθρώπους; Ποιους; Πώς μπορείς να το κάνεις; Τι σημαίνει «κοινωνική ομάδα», τι σημαίνει «κοινωνία» και ποιες άλλες λέξεις και έννοιες συνδέουμε μαζί τους; Τι σου αρέσει και τι όχι στη δική σου κοινωνική ομάδα; Πώς θα μπορούσαν οι άνθρωποι στη δική σου κοινωνική ομάδα ή χώρα να ζουν μαζί **αρμονικά**;

«ΤΟ ΒΗΜΑ», 1
Απριλίου 2001

A. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 100-120 λέξεις.

Μονάδες 20

B1. Τι εννοεί ο αρθρογράφος με τον όρο «**πολιτισμική αχρωματοψία**»;

Μονάδες 10

B2. «**Ο φόβος του διαφορετικού ... διαφορετικούς ανθρώπους**»: Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της παραπάνω παραγράφου και με ποιον τρόπο/μέθοδο αναπτύσσεται;

Μονάδες 3

B3. α «**Η έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο ενθαρρύνει τα αρνητικά στερεότυπα**»: Γιατί η συντάκτρια προτίμησε την ενεργητική σύνταξη;

Μονάδες 2

B3. β Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική.

Μονάδες 3

B4. Τι πετυχαίνει η συντάκτρια με τις ερωτήσεις που απευθύνει στο τέλος της δεύτερης παραγράφου;

Μονάδες 2

B.5α. Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:
συμμόρφωση, στηρίζεται, ετερογενείς, ενθαρρύνει, αρμονικά

Μονάδες 5

B5.β. Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:
μειονότητες, συνείδηση, κοινωνικοί, παραμονή, έλλειψη

Μονάδες 5

Γ. Τα τελευταία χρόνια αναβιώνει σε χώρες κυρίως της Ευρώπης το φαινόμενο του ρατσισμού. Οι διακρίσεις δεν περιορίζονται πλέον μόνο στο χρώμα και τη φυλή, αλλά παίρνουν και κοινωνική διάσταση, αφού περιλαμβάνουν μετανάστες, ανέργους, πολιτικές και θρησκευτικές μειονότητες και άλλες ομάδες πληθυσμού. Ποιες είναι οι συνέπειες του νοσηρού αυτού φαινομένου και πώς μπορεί, κατά τη γνώμη σας, να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά; Υποθέστε ότι εκφωνείτε ομιλία σε ημερίδα αφιερωμένη στην «Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Ρατσισμού» (500 λέξεις).

Μονάδες 50

Απαντήσεις

A. Το κείμενο πραγματεύεται την έλλειψη ανεκτικότητας στο πολιτισμικά διαφορετικό, η οποία συνεπάγεται την εκδήλωση ρατσιστικών φαινομένων. Οι άνθρωποι που εμφανίζουν τέτοιου είδους συμπεριφορές, συνήθως γαλουχούνται από το οικογενειακό περιβάλλον με αντίστοιχα στερεότυπα και προκαταλήψεις, από τα οποία εκπορεύεται η αντίληψη πως ό,τι αποκλίνει αποτελεί απειλή. Παρ' όλα αυτά, ο πολιτισμικός πλουραλισμός δε μεταλαμπαδεύεται στα παιδιά, με αποτέλεσμα να ενδυναμώνονται αντιλήψεις σχετικές με την ασφάλεια που παρέχει η ομοιομορφία. Το παράδειγμα του νηπιαγωγείου της Βοστώνης αναδεικνύει πως τόσο οι δάσκαλοι, όσο και οι γονείς χρειάζεται να δράσουν, προκειμένου οι νέοι να εξοικειωθούν με την ιδέα του πολιτισμικού πλουραλισμού και της πολύ-πολιτισμικής συνύπαρξης.

Μονάδες 20

B1. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο απόσπασμα, στην ιδεατή κοινωνική πραγματικότητα το μήνυμα του πολιτισμικού πλουραλισμού και της ανοχής στη διαφορετικότητα θα μεταδίδεται στο παιδί ήδη στο πλαίσιο του οικογενειακού περιβάλλοντος. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται η ομαλή κοινωνική ένταξη των νέων ατόμων οι οποίοι γαλουχούνται με την ιδέα της ισότητας, χωρίς αυτή να ταυτίζεται με την έννοια της ομοιομορφίας. Γιατί μόνο αν ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει πως οι άνθρωποι είναι διαφορετικοί, και πως αυτή η απόκλιση στις αντιλήψεις είναι φυσιολογική, αναμενόμενη, και επομένως ανάξια παρατήρησης, θα είναι σε θέση να συνυπάρξει ειρηνικά με το πλησίον του.

Μονάδες 10

B2. Ο φόβος...ομοιότητας: Θεματική περίοδος

Οι όμοιοι...διαφορετικούς ανθρώπους: Λεπτομέρειες

Τρόπος ανάπτυξης: Αίτιο-αποτέλεσμα

Μονάδες 3

B3. α. Η συντάκτρια προτίμησε την ενεργητική σύνταξη ως πιο άμεση, καθώς επιθυμεί να αναδείξει το υποκείμενο της ενέργειας που περιγράφει το ρήμα.

β. Τα αρνητικά στερεότυπα ενθαρρύνονται από την έλλειψη διαλόγου στο σπίτι και στο σχολείο.

Μονάδες 5

B4. Επιτυγχάνεται ο προβληματισμός, η ευαισθητοποίηση και η συγκινησιακή φόρτιση του αναγνώστη, καθώς οι ερωτήσεις προσδίδουν συναισθηματική χροιά στο κείμενο.

Μονάδες 2

B.5α. σύνεση/σωφρονισμός, βασίζεται, ανομοιόμορφες, ενισχύει, ειρηνικά

Μονάδες 5

B5.β. πλειονότητες/πλειοψηφίες, ασυνειδησία, αντικοινωνικοί, αποχώρηση, ύπαρξη

Μονάδες 5

Γ.

Επικοινωνιακό πλαίσιο: Ομιλία

Z1 Συνέπειες Ρατσισμού

- Απομόνωση του ατόμου και περιθωριοποίησή του.
- Αλλοίωση, υποτίμηση της ανθρώπινης προσωπικότητας.
- Ανάπτυξη αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

- Κλονισμός της κοινωνικής σταθερότητας: Εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς και φανατισμού. Συγκρούσεις, εμφύλιες διαμάχες.
- Διαιώνιση των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Νομιμοποίηση της αδικίας και της επιβολής του ισχυρότερου.
- Υπονόμευση των διακρατικών σχέσεων και των δημοκρατικών θεσμών.
- Κατάργηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Πολιτιστική στασιμότητα και οπισθοδρόμηση.

Z2 Τρόποι Αντιμετώπισης Ρατσισμού

- Ανθρωπιστική παιδεία με ηθικοπλαστικό χαρακτήρα, που θα καλλιεργήσει την αγάπη για τον συνάνθρωπο και το σεβασμό για τον παγκόσμιο πολιτιστικό δημιουργήμα.
- Σεβασμός της ανθρώπινης προσωπικότητας και αξίας.
- Προάσπιση της ελευθερίας έκφρασης και λόγου.
- Εποικοδομητικός διάλογος και πληροφόρηση που θα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του παρόντος και στις προσδοκίες του μέλλοντος. Μέσω αυτών θα γίνεται η γνωριμία με άλλα πολιτιστικά δημιουργήματα και η επαφή με διαφορετικές κοσμοαντιλήψεις και κοσμοεπίδωλα.
- Περιορισμός της κρατικής αυθαιρεσίας και έλεγχος των Μ.Μ.Ε.
- Προσπάθεια των πνευματικών ανθρώπων να προβάλλουν ένα ανθρωπιστικό πρότυπο και να εμφυσήσουν στους πολίτες νέα ιδανικά.
- Ανάπτυξη του αθλητικού ιδεώδους και της αντίληψης της φιλίας και της συνεργασίας. Προώθηση του ευγενούς ανταγωνισμού.
- Παγκόσμια κινητοποίηση μέσα από διεθνείς οργανισμούς, διακρατικές συμφωνίες, καταγγελίες και διεθνείς κυρώσεις σε απολυταρχικά κράτη και ρατσιστικές συμπεριφορές.
- Εξασφάλιση κοινωνικής δικαιοσύνης και ισότητας μέσα από νομικά πλαίσια και έλεγχος τήρησής τους.
- Εξασφάλιση ειρήνης και ασφαλούς διαβίωσης.
- Αναγνώριση προσωπικής ευθύνης και κοινωνική εγρήγορση.

Μονάδες 50